

loer: ~ Kieft
~ Foz. leon 15
H'stede
~ Foz. leon 3
Benne-
broek.

l'uprte
ble 3 vlt ledachtel fel
ble 18 nogmaals cuprte

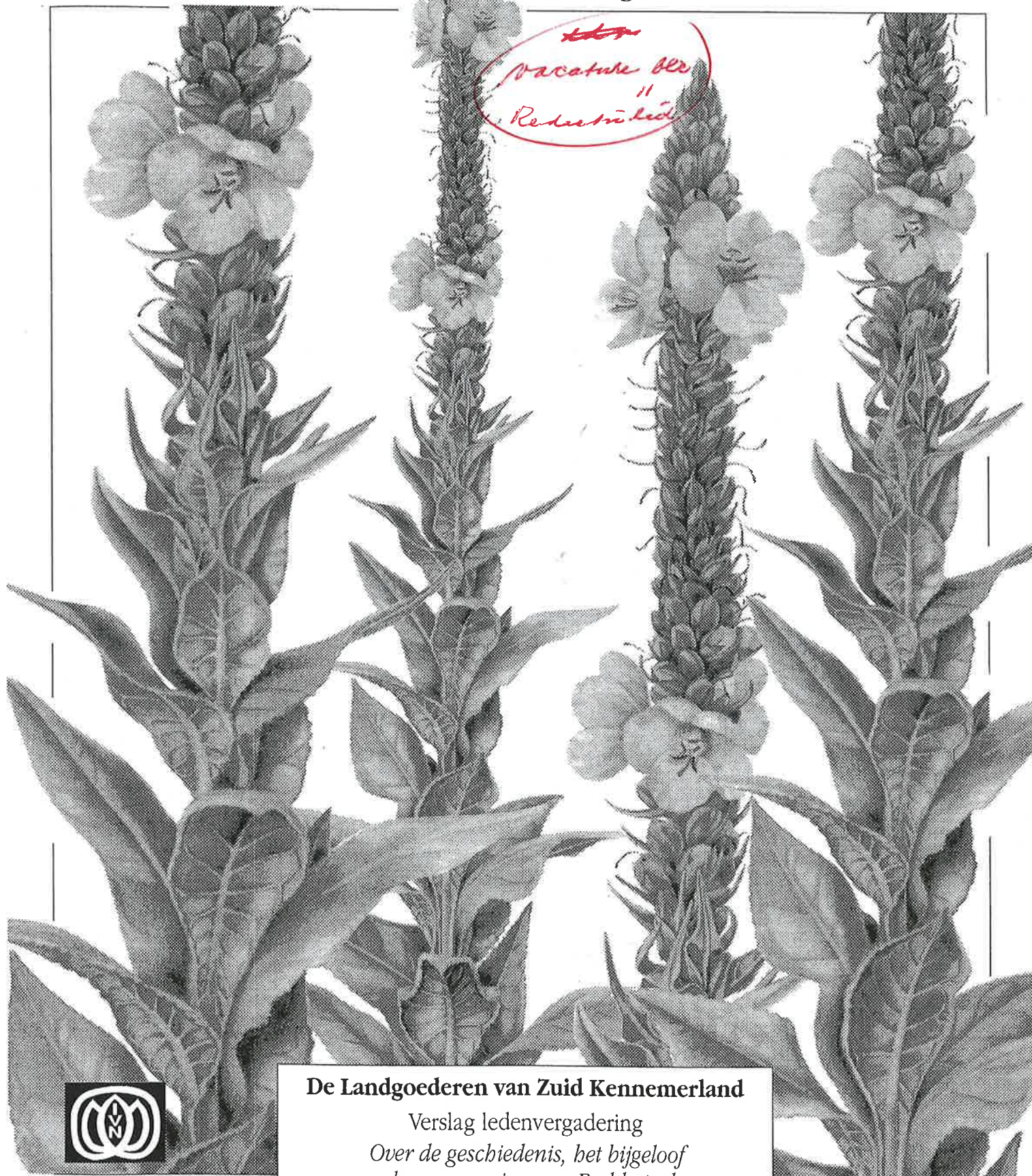
DE TOORTS

46

AUGUSTUS 1998, 16E JAARGANG

Contactblad van het IVN

afdeling Haarlem en omstreken

De Landgoederen van Zuid Kennemerland

Verslag ledenvergadering

Over de geschiedenis, het bijgeloof
en de naamgeving van Paddestoelen

IVN ZAKELIJK

"De Toorts" is het contactblad van de IVN afdeling Haarlem en omstreken. Het IVN Vereniging voor natuur- en Milieueducatie is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 180 afdelingen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

BESTUUR VAN DE AFDELING HAARLEM EN OMSTREKEN

Voorzitter

A.P. Hagens, Soestdijkstraat 30, 2012 KS Haarlem, Tel.023 5312427

Secretaris

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel.023 5331557

2e secretaris

Vakant

Penningmeester

Mw. C.C. Allaert, Spaarndamseweg 270 rood, 2021 KB Haarlem

Leden:

L. van der Brugge, Gen. Bothastraat 91, 2021 JS Haarlem, Tel. 023 5261584

Mw. A. Wegman, C.Koetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, Tel.023 5352224

Coördinatoren werkgroepen:

Werkgroep Exkursies: Leo van der Brugge, Tel. 023 5261584

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023 5286186

Werkgroep Groene Winkel: Cock Meijer, Tel. 023 5247437

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023 5352224

Werkgroep Kinderen: Wil Stumpe, Tel. 023 5374168

Werkgroep Tentoonstellingen: vacant

Werkgroep "De Toorts": Theo Litjens, Tel. 023 5280173

Werkgroep Lezingen: Jan-Willem van Velzen, Tel. 023 5291207

Jaarbijdrage (Leden en donateurs) f 30,-

Te storten op girorekening 5007954 t.n.v. IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Leden ontvangen tevens "Mens en natuur" van het landelijk IVN.

Materiaalcoördinator

Annelies Botschuyver, Tel. 023 5317756

Ledenadministratie

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel. 023 5331557

Redactie van "De Toorts"

Yvonne Beerthuizen, Caroline Dijkman, Theo Litjens

Redactieadres

Theo Litjens, Heemsteedse Dreef 293, 2101 KJ Heemstede, Tel. 023 5280173

Distributie van "De Toorts"

Tel. 023 5263735

INHOUD

Verslag ledenvergadering	4
✓ Helse gedochten vol venijn	5 ✓
✓ Buurtgenoten	6 ✓
De Landgoederen van Zuid Kennemerland	8
Verontrust zijn (worden) of je niet zo druk maken milieu	10
Vacature Redactie Toorts	11
Kringloopspel	12
Over de geschiedenis, het bijgeloof en de naamgeving van Paddestoelen	14
Paddestoelen en bomen	16
Gidsenperikelen	18
Nogmaals de enquête	18
De wilde peen	19
Overzicht van enkele paddestoelenboeken	20
Wijzigingen ledenbestand	22
Vermist	22
De natuurboeken-catalogus van milieubook	22

VAN DE REDACTIETAFEL

In het redactioneel van de vorige Toorts werd al even ingegaan op de enquête gehouden begin dit jaar.

Ook in deze Toorts is sprake van de enquêteresultaten maar dan betreffende de inhoudelijke kant ervan. De redactie is met de enquêteresultaten aan de slag gegaan en dat is wat telt voor de lezers van de Toorts. In drie opzichten is het effect van dit werk in deze Toorts merkbaar.

In de eerste plaats doelt de Redactie op de lezers - suggestie om, voorafgaande aan een belangrijke IVN-activiteit in de Toorts meer informatie op te nemen dan uitsluitend uit het activiteitenprogramma volgt.

De Redactie heeft daarvoor de aanstaande Paddestoelendag gekozen. In enkele artikelen over diverse aspecten van paddestoelen wordt daarmee aan de wens van onze lezers tegemoet gekomen.

Ten tweede bleek uit de enquête de wens om informatie over de landgoederen, buitenplaatsen en landschappen in het Kennemerland op te

nemen. Het doet de redactie bijzonder genoeg u te kunnen zeggen dat Mieke Wilmink zich bereid heeft verklaard dat onderwerp voor haar rekening te willen nemen. Zij is zeer deskundig op dit terrein en bij velen in Kennemerland bekend van haar voordrachten over deze landgoederen en de excursies daarin. Verder is uit de enquêteresultaten gebleken dat onder andere de

rubriek 'Eetbare- en Geneeskrachtige Kruiden' grote belangstelling geniet bij de lezers. Door het overlijden van Jacques de Jong, die ook deze rubriek jarenlang heeft verzorgd, werd de redactie voor het probleem geplaatst in de onstane lacune te voorzien. Gelukkig zijn wij daarin geslaagd. Wij hebben Ineke Bettink bereid gevonden deze serie voort te zetten. Zij heeft toegezegd met ingang van het aanstaande decembern timer de serie voort te zetten. De redactie wenst de nieuwe medewerkers veel succes met hun werk voor de Toorts.

De redactie

Kopij voor het volgende nummer inleveren uiterlijk 2 november 1998

Heel handig is het voor de redactie als u uw ingezonden werk op een floppy aanlevert (inclusief een uitdraai van uw artikel). Tik de teksten zo eenvoudig mogelijk (platte tekst) d.w.z. maak het niet te mooi! De bewerking ervan is voor de redactie dan nog gemakkelijker.

VERSLAG LEDEN VERGADERING

Datum: 10 maart 1998
Plaats: Gebouw Ter Kleef
Tijd: 20.00 uur
Aanwezig: 23 leden/donateurs
(zie presentielijst)
Afgemeld: Roelof Boddaert

1. Opening

Fred heet de aanwezigen welkom in het aangepaste onderdak.

2. Verslag van de vergadering d.d. 6 maart 1997

Punt 4, mededelingen van het bestuur: IVN-Kennemerland Natuurlijk moet zijn Zuid-Kennemerland Natuurlijk.

3. Ingekomen stukken

Nationaal park Z.K.land: informele bijeenkomst 04-03-'98 in het bezoekerscentrum Tetterodeweg 27 te Overveen. Onderwerp: uitbreiding nationaal park ten zuiden van de Zeeweg naar Bloemendaal a/Zee.

De gemeente Haarlem afd. Natuur en Landschap aan de leden van de werkgroep "Meer natuur in Haarlem". Vergadering en deel van Haarlem bekijken op 27/05 vanaf 13.30 uur.
Contactpersoon: Willem van Leeuwen, tel. 5258181, toest. 22.

Persbericht Volksuniversiteit Haarlem: vanaf 12/3 minicursus "Milieu en Toekomst", locatie Leidsevaart 220.

Cursus: "De inrichting van het landschap", organisatie NIVON.

Milieu federatie Noord-Holland: Wintertelling-enquête 97-98.

Duurzaamheidsdebat over "Waterbeheer", 26/3 in het Polderhuis, Marktplaats 47, Hoofddorp.

4. Mededelingen van het bestuur

Anneke en Fred zijn op 10 februari naar het consultantschap geweest om te praten over het district. Er zijn maar een paar elementen van belang. In de loop van dit jaar zal het Landelijk Bureau hierop reageren.

Eric meldt twee correcties voor het activiteiten-programma: excursie Bennebroekerbos 20/3 moet zijn 22/3.

Voor de excursie op 16/4 is de parkeerplaats het vertrekpunt.

5. Jaarverslagen van het secretariaat en de werkgroepen over 1997

Janny leest het jaarverslag voor. De coördinatoren of hun waarnemers lezen hun jaarverslagen voor en lichten de belangrijke punten toe.

6. Financieel verslag van de penningmeester over 1997

Tineke geeft toelichting op een aantal punten. In het algemeen is het jaar financieel goed verlopen. Het financieel verslag kan na 25 maart telefonisch aangevraagd worden bij de secretaris.

7. Verslag van de Kascommissie

Alles is prima in orde. Wel vraagt de kascommissie aan het bestuur er voor te zorgen dat er voortaan niet van die kleine papiertjes als declaraties ingeleverd worden. Fred stelt voor een concept-declaratie te maken, minimaal A5 formaat.

8. Decharge kascommissie, benoeming nieuwe kascommissie

De kascommissie prijst de penningmeester voor haar werk en verleent haar hierbij decharge. De nieuwe kascommissie bestaat uit Anneke Hauët, Jan Rooymans en Wil Stumpe. Fred bedankt de kascommissie voor het gedane werk.

9. Bestuursamenstelling

Eric van Bakel gaat het bestuur na zes jaar verlaten. Fred bedankt hem voor zijn inzet en biedt hem bloemen aan.

Ook de werkgroep bedankt Eric en biedt hem als cadeau Belgische bieren aan. Simone (zijn vrouw) krijgt bloemen.

Leo volgt Eric op. Het bestuur vraagt hierover instemming van de vergadering. Deze is volledig accoord.

10. Toekomstplannen verschillende werkgroepen

Anneke deelt mee dat er op 13 en 18 mei een informatieavond over de nieuwe gidsencursus gehouden wordt. De toekomstplannen worden toegelicht door de coördinatoren.

11. Voorstel naamsverandering in IVN afd. Zuid-Kennemerland

Fred leest uit de statuten voor welk gebied het Zuid-Kennemerland bestrijkt. De leden zijn het eens met dit voorstel. Verandering van naam moet aangemeld worden bij het District en het Landelijk Bureau. In het decembernummer van de Toorts zal de nieuwe naam worden vermeld met een toelichting.

Fred zegt toe hierover een bestuursmededeling te schrijven. Op termijn dienen de statuten aangepast te worden.

12. Begroting 1998

De begroting wordt toegelicht door Tineke Allaert.

13. Rondvraag

Mieke vraagt of er een adreswijziging (secretariaat) naar de milieuraad in Heemstede gestuurd kan worden.

Jan informeert naar de portefeuille-verdeling in de werkgroep excursies, die Leo van Eric overneemt.

Martin vraagt of de letters van de adresstickers groter kunnen.

Eric is benaderd door de Stichting "Huis te Manpad" om 2 x per week gidsen te leveren voor de excursies op dat landgoed. Belangstellende gidsen kunnen zich melden bij Eric. Er zijn in totaal zes gidsen nodig.

Anneke meldt dat gebleken is dat er twee microscopen ontbreken.

14. Sluiting

Fred bedankt te aanwezigen en sluit de vergadering.

Janny de Vries, secretaris

Helse gedachten vol venijn

Elders in de Toorts is Buurtgenoten gewijd aan de gewone pad. In dat artikel kunt u lezen over het leven van deze vaak verguisde amfibie. De feiten hebben zoals gewoonlijk niets uitstaande met de rol die de pad in de mythologie wordt toegedacht. Het arme beest wordt geheel ten onrechte in verband gebracht met duistere praktijken en demonische gezelschappen. Vaak is niet te achterhalen hoe al die kwalijke roddels in de wereld zijn gekomen. Laten we het maar houden op de ongebreidelde fantasie van onze voorouders, die bepaald niet gehinderd werden door kennis van zaken.

Afhankelijk van de cultuur is de pad of een heilzaam symbool of de dienaar van kwade machten. Wereldwijd is hij het symbool van vruchtbaarheid, regenval en een lang leven. Maar in het christelijke Europa kwam de wrattige pad er beduidend slechter van af: hij werd gekoppeld aan de heer van het Kwaad, de duivel zelf.

Satan hield zich veelvuldig op in het ondermaanse en kon daarbij allerlei vormen aannemen. Zo werd geloofd dat hij zich met het grootste gemak in een pad kon veranderen en na deze gedaante-verwisseling zat hij graag uit te rusten op de hoed van een goed gevormde zwam: de paddestoel. Ook de dienaressen van de duivel, de heksen, wisten hoe ze zich in een pad konden veranderen en andersom. Veel heksen hadden een duivelse huisgeest die zich als pad had vermomd. Ook gebruikten deze dames het gif van het dier in hun heksenalf. Voorafgaand hieraan kregen de padden hosties te eten die uit de kerk gestolen werden.

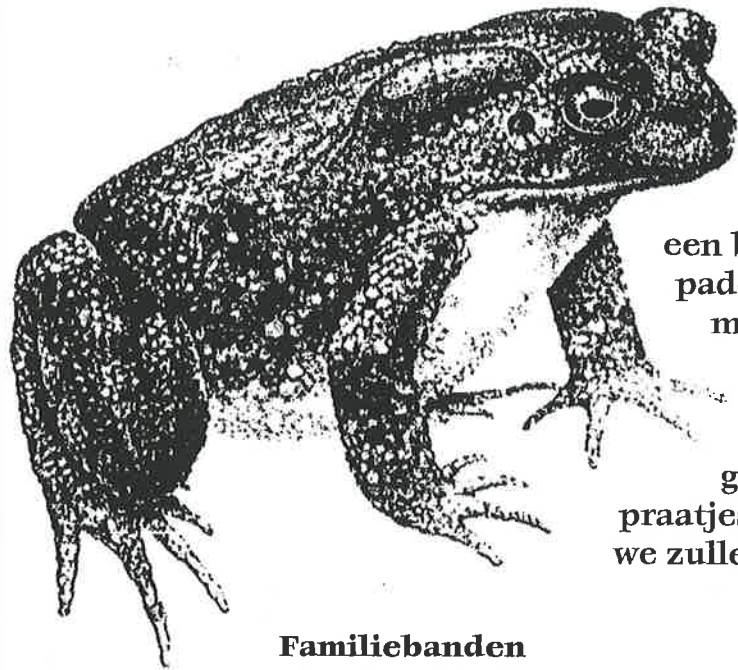
In de hel hadden padden de taak arme zondaars te martelen door hun edele delen aan te vreten. Het feit dat padden geen tanden hebben speelde blijkbaar geen enkele rol. Gedegradeerd tot demonisch dier werd de giftige pad (uiteraard) met argwaan bekeken door rechtschape lieden. Het spreekt vanzelf dat de paddevoordeur voor de nacht, zijn afkeer van zonlicht en zijn verblijf op vochtige plaatsen weinig goeds voorspelde. Zo'n beest moest wel onder een hoedje spelen met de volgelingen van de duivel.

In de volksgeneeskunde komen we de pad ook tegen. In de goede oude tijd geloofde men dat ziekten konden worden overgedragen op dieren (en op bomen of voorwerpen). Tussen Maria Hemelvaart (15-08) en Maria Geboorte (8-09) zouden padden niet giftig zijn. Ze konden dan gemakkelijk gevangen en gedood worden, en de lijken zouden gif aantrekken (uit de zieken vandaan). Soep getrokken van padden werd genuttigd bij buikpijn. Wie last van reuma had deed er goed aan padde-urine op de pijnlijke plek te smeren of een levende pad in te slikken. Paddebotten waren een prima amulet tegen allerlei gevaren. Gevangenen zouden wat soepeler een bekentenis afleggen als men ze een pad in de mond stopte.

Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat de alom gedacht werd dat het veelgeplaagde dier een geheimzinnig juweel in zijn kop droeg, de zogenaamde paddesteen. Deze steen beschermde de drager tegen ziekte, toverij en ongeluk.

Yvonne Beerthuizen

Buurtgenoten

Door deze Toorts warrelt een herfstig briesje: u zult diverse artikelen aantreffen over paddestoelen. Deze bijzondere bouwsels van moeder natuur zullen van allerlei kanten worden bekeken. Het leek mij daarom toepasselijk een buurtgenoot op te voeren die veel met de paddestoel gemeen heeft. Ook dit wezen wordt met kwade machten in verband gebracht, er zijn tal van mythen rond hem ontstaan en onze paddestoel is naar hem vernoemd. Zijn sinistere reputatie is geheel onverdiend, en ondanks de rare praatjes leidt de pad een eerzaam bestaan, zoals we zullen zien.

Familiebanden

De familie Bufonidae of echte padden omvat zo'n 250 soorten. Om de zaken simpel te houden zal alleen de gewone pad (bufo bufo), de klassieke sprookjespad, voor het voetlicht verschijnen. De bedachtzame bufo is ingedeeld in de orde van de Anura, de staart-lozen. Zoals het een amfibie betaamt is hij koudbloedig: zijn lichaamstemperatuur is niet constant maar is afhankelijk van de omgeving.

Kikker of pad?

Door de bank genomen geeft de pad de voorkeur aan drogere gebieden en is zijn huid droger en wrattiger dan die van de kikker, die vaak een echte gladjanus is. De ware wetenschapper maakt dit onderscheid door te wijzen op bepaalde skeletkenmerken. De ware pad gaat door het leven zonder ribben. Het is dus mogelijk zijn maag te voelen en vast te stellen of hij goed getafeld heeft.

Robuust opgezet

Bij de padden bereikt het vrouwtje de grootste omvang: zij kan 15 cm lang worden. Het kereltje kan hier alleen maar van dromen. Man en vrouw bufo bufo hebben een nogal stevig postuur (volslank zo u wilt)

en hun huid is bijzonder wrattig. Dit brede lijf kan bruin, donkergrijs of olijfgroen zijn, afhankelijk van hoe de pad gestemd is, hoe vochtig zijn omgeving is en in welk jaargetijde je hem tegenkomt. Achter de gouden ogen met de horizontale pupillen herbergt hij een paar grote klieren (de paratoïden) die een witachtig giftig sap kunnen afgeven. Dit bufotenine prikkelt de ogen en het slijmvlies van neus en mond. Het onderstreept nog eens dat de pad met rust gelaten wil worden. Trouwens, je krijgt geen wratten als je een pad aanraakt.

Een maaltje pad en paddemaal

Door zijn reputatie als gifmenger heeft de pad weinig vijanden. De blauwe reiger en de ringslang laten een beetje vergif niet in de weg van een smakelijke hap staan, maar de meeste carnivoren lopen niet warm voor een maaltje pad. Waar de pad nog het meest last van heeft, zijn kleine gluiperds als blaas-, long- en darmparasieten en de achterbakse goudvlieg. Deze legt haar eieren op de padderug, waarna de larven eerst de neusholte binnendringen en zich te goed doen aan het neusweefsel en daarna zich volvreten aan het hersenweefsel. De ongelukkige gastheer overleeft dit banket uiteraard niet. De pad wordt culinair geprikkeld door mieren, regenwormen,

naaktslakken, spinnen, kevers en vliegen. Als het maar beweegt, dat is een voorwaarde. De uitklapbare kleverige tong dient hierbij als vangnet. En de pad gaat zeer behendig te werk.

Nattigheid voelen

Een pad die een goed leven wil leiden dient er voor te zorgen dat hij zulks doet in een vochtige omgeving. Hij is namelijk nogal gevoelig voor uitdroging. Via de dunne huid worden lucht en vocht opgenomen, en slijmklieren in het paddelijf zorgen er voor dat de huid de juiste glibberigheidsgraad houdt. Padden kunnen niet drinken, dus hebben ze deze alternatieven ontwikkeld. Daarom leeft hij graag in het gebied tussen water en land en is hij op zijn best in regenachtige nachten. Zijn voorkeur voor vochtige duisternis komt dus niet voort uit zijn hang naar het kwade, zoals onze voorouders meenden, maar uit lijfsbehoud.

Padden op drift

De pad is over het algemeen erg op zichzelf. Als sneeuw en ijs zich aandienen trekt hij zich terug in zijn winterkwartier en slaapt door alle narigheid heen. Aan dit sluimerbestaan komt in maart een eind. Oeroude instincten porren hem zich uit te graven en zonder aan eten te denken op weg te gaan naar de poel of vijver waar hij vaak zelf geboren is. Doel van deze exercitie is een nieuwe generatie op stapel te zetten. Op regen-achtige avonden, bij een graad of 5, gaan ze bij duizenden op weg, en zo'n gevaarlijke reis kan enkele kilometers lang zijn. Man en vrouw komen elkaar onderweg tegen. Het veel kleinere kereltje klimt bij het zwangere vrouwtje op de rug, en laat zich gerieflijk naar het water dragen. Hij houdt haar daarbij stevig vast met zijn speciale copulatieborstels: de verhoonrde huid op zijn drie binnenste vingers. De natuur denkt toch overal aan!

Als ze niet worden platgereden door jakkerende automobilisten lopen ze een goede kans ongeschonden het paarwater te bereiken. Daar blijven ze dan enkele dagen, stevig omarmd, zich verbergen. Water en gek genoeg zonlicht brengen ze in de juiste stemming. Zodra het vrouwtje haar eieren (tussen de 3000 en 6000) in twee snoeren afzet worden ze door het mannetje bevrucht. Deze klus kan zo'n tien uur in beslag nemen. Het afzetten van de zwarte eiersnoeren tussen geschikte waterplanten is vrouwenwerk. Als dat gebeurd is verlaat moeder het water en gaat op huis aan. Hij lumfelt nog enkele dagen na en gaat tenslotte ook in de benen.

Het jonge volk

De paddelarvjes voeden zich met plankton en plantenresten en trekken gezamenlijk op, zonder ouderlijke begeleiding. De geleidelijke metamorfose van donderkopje met staart en kieuwen naar jonge pad zonder staart en met longen is half juli compleet. De jonge padjes trekken langs de oevers van hun geboortewater en omdat ze giftig zijn worden ze door veel dieren gemedend. Ze verlaten het water bij zonlicht, maar binnen enkele dagen hebben ze de nachtelijke levenswijze van hun ouders omarmd.

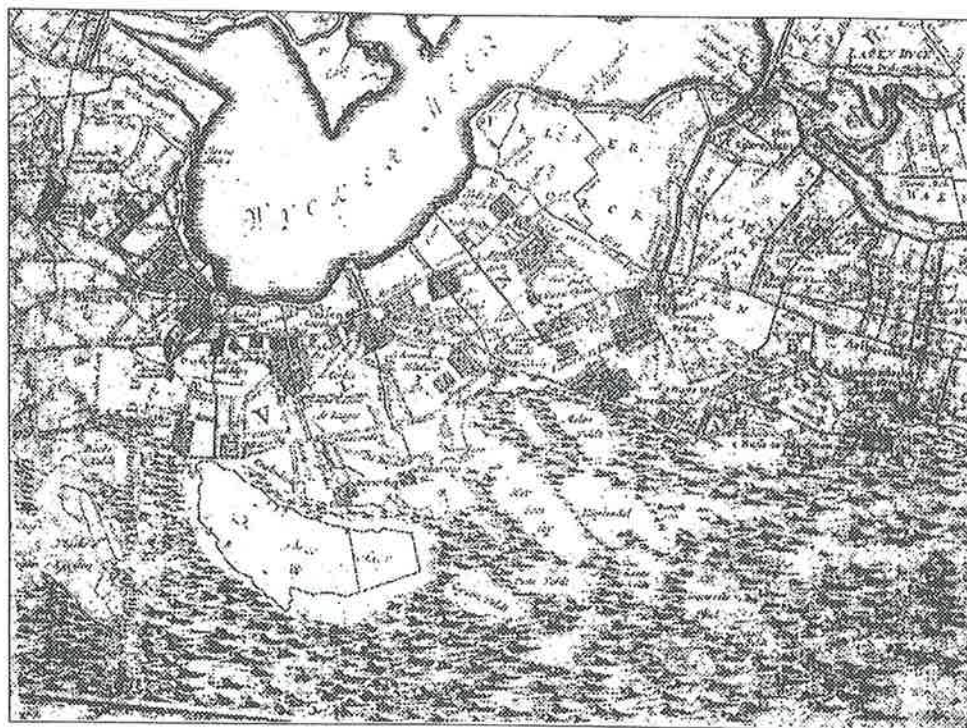
Van zomerschrans naar winterdut

De pad kan 7 tot 11 jaar worden. De zomertijd wordt doorgebracht met nachtelijke jachtpartijen. Het jachtgebied in de zomer verblijven kan zo'n 150 m groot zijn. In deze tijd vervelt de pad ook om de veertien dagen. De oude huid wordt afgestroopt en opgegeten, want aan verspilling doet de natuur niet. Volgegeten verlaat hij eind augustus zijn zomerplek om het winterverblijf op te zoeken. Daar aangekomen graaft de pad zich in om in zoete slaap de komende maanden door te brengen tot de paddenbruiloft in maart. De cirkel is rond. Yvonne Beerthuizen

ZUID KENNEMERLAND

Wist u, dat er vanaf het Noordzeekanaal tot aan Hillegom nu nog 57 landgoederen of overblijfselen van landgoederen zijn? De landgoederen zijn bepalend geweest niet alleen voor de cultuur maar ook voor de natuur in heel Kennemerland. Vandaar dat ik u in de komende tijd het een en ander wil vertellen over deze landgoederen, ofwel 'buitenplaatsen'. Want dat is de eigenlijke, belangrijke

KAART VAN HET BALJUWSCHAP KENNEMERLAND
ETC., CA.1715
Uitgave van de weduwe N. Visscher.

betekenis van het landgoed. Het was een 'plaats buiten de stad, buiten in de natuur'. In het begin van de zeventiende eeuw ontstonden de eerste buitenplaatsen. Dat kwam vooral door de grote bloei van Amsterdam en Haarlem. Rijke stedelingen namen de oude grafelijke huizen over van de verarmde adel, ze verfraaiden de reeds bestaande en door hen gekochte hofsteden, of bouwden nieuwe huizen.

Kennemerland was niet het enige gebied waar de rijkelui hun buitenplaatsen stichtten: ook langs de Amstel en de Vecht, in 's Graveland, de Watergraafsmeer en ook de Noordhollandse Droogmakerijen kwamen er voor in aanmerking.

In het begin ging het om commerciële motieven: men kocht een blekerij of een boerenbedrijf of men belegde zijn geld. Pas in de loop van de tijd werd het hebben van een buitenplaats steeds meer een mode: men wilde van het ideale buitenleven genieten (hoewel het genieten vooral bedoeld was voor de dames: de heren moesten

VERNIEUWDE KAART VAN NOORDHOLLAND
EN WESTFRIESLAND

Wat zocht men eigenlijk "daarbuiten"? Voornamelijk rust en frisse lucht. De binnensteden waren in die tijd vergeven van het lawaai, de drukte en de stank van verkeer en nijverheid (de grachten waren open riolen). Met name in de zomer was het er niet te harden.

's Winters ging het goed, maar 's zomers! Wie over de middelen beschikte trok naar zijn buiten; voor enkele maanden per jaar verhuisde men in het voorjaar, met de schuit volgeladen met tapijten, linnengoed, serviezen en al wat men verder nodig had. Ook het dienstpersoneel. De familie verbleef er de gehele zomer, ontving er haar vele gasten en vermaakte zich daar (of verveelde zich).

Huizen en tuinen waren ook aan mode onderhevig. Daarom is er maar weinig van de oorspronkelijke bouw van de huizen en de tuinaanleg overgebleven. Gelukkig is er wel veel over geschreven en zijn er schilderijen en tekeningen gemaakt. Daarover vertel ik u de volgende keer. Als u uitgebreid over de landgoederen ingelicht wilt worden, moet u zeker het standaardwerk lezen van drs. L. Albers: 'Landgoederen van Zuid Kennemerland', waaruit voor deze artikelen geput is. Een ander interessant boek is: 'Zegepralend Kennemerland', een uitgave van Museum Beeckestijn.

Mieke Wilmlink

geld blijven verdienen en kwamen meestal alleen in de weekends naar hun buiten!).

Aanvankelijk vinden we de buitenplaatsen vooral langs de Wijkmeer, bij Beverwijk, Velsen en Santpoort, omdat ze gemakkelijk via het water bereikbaar waren. Na het graven van de Haarlemmertrekvaart (1636) en de Leidse Vaart (1657) werden er ook meer buitenplaatsen gesticht ten zuiden van Haarlem, langs de Herenweg.

Rond 1700 kwamen er echt veel meer buitenplaatsen: het was een statussymbool geworden. De Haarlemse landgoedeigenaren waren vooral bierbrouwer, lakenhandelaar of regent. De Amsterdammers waren voor de helft kooplieden en verder vooral renteniers en regenten.

VERONTRUST ZIJN (WORDEN) OF JE NIET ZO DRUK MAKEN?

In de laatste decennia worden wij aardbewoners, met name binnen ons eigen kleine landje, geconfronteerd met berichten over de dreiging van het z.g. broeikaseffect.

In het bijzonder worden we via de media in pakkende, soms demagogische termen aangesproken op onze verantwoordelijkheid om dat broeikaseffect te helpen beperken. Want, zo zeggen onze voorlichters, onze bestuurders: "de mens is één van de, of misschien wel dé belangrijkste veroorzaker van dat "broeikaseffect".

Immers, we weten het zo langzamerhand allemaal: we rijden in auto's, we hebben een CV-installatie, reizen met bussen en vliegtuigen, betrekken producten van centrales en fabrieken, etc. etc., allemaal veroorzakers van de uitstoot van broeikasgassen via uitlaatpijpen en schoorstenen, gassen die het broeikaseffect (opwarming van de aarde) teweegbrengen. En door dat broeikaseffect dreigt ons milieu naar de bliksem te gaan.

Als we er nu met z'n allen voor de volle 100% van overtuigd konden zijn dat dat ook zo is, dan konden we tenminste in volle eensgezindheid aan de slag. Zó eenvoudig ligt deze zaak nu ook weer niet. Het is ons mensen, ongeacht bij welke kwestie, helaas zo: er zijn vóór- en tegenstanders, mensen die zich schuldig voelen dat we ademen tegenover hen die spreken van bangmakerij, eenzijdige voorlichting e.d. Die controverse komt via diezelfde media tot ons en veroorzaakt bij heel veel mensen angst en soms paniek. Is zo'n gedrag verklaarbaar? Laten we eens kijken naar enkele citaten uit de pers van de afgelopen jaren.

- "Het zal in Nederland nooit meer winter worden" (het Parool, 27-12-1988)
 - "Nu het broeikaseffect ons de klassieke Hollandse winter heeft ontnomen" (NRC-Handelsblad, 28-01-1989)
 - "Hoezo broeikas? CO2 paniek is gebouwd op modellen van drijfzand" (Elsevier, 17-02-1990)
 - "Broeikastheorie is science fiction" (Nigel Calder in het Haarlems Weekblad)
 - "De broeikasmythe" (Elsevier, 29-03-1997)
 - "Koeienwind draagt bij aan broeikaseffect" (Haarlems Dagblad, 21-04-1998)
 - "Niet de mens, maar de zon verhit de aarde" (weerbericht voor de volgende eeuw: Koeler! (Elsevier, 29-03-1997)
- Enz.

Daar word je als argeloze lezer toch confuus van. Moeten we nu gealarmeerd raken, verontrust worden of is het beter om ons niet zo druk te maken over wat de mens met de aarde en dus met zijn milieu doet? Je vraagt je onwillekeurig af: wat doe ik met die tegenstrijdige informatie, moet ik er eigenlijk wel iets mee? Laten we eens proberen een korte schets van de stand van zaken te geven, proberen van milieubomen milieubos te maken (een loffelijk streven lijkt mij in deze tijd van steeds verder gaande ontbossing).

1. Het aardse klimaat is een onvoorstelbaar ingewikkeld systeem vol evenwichten, waarin alles met alles samenhangt.

2. Deskundigen c.q. wetenschappers proberen inzicht in dat ingewikkelde systeem te krijgen o.a. door metingen te doen en te rekenen aan de hand van door hen opgestelde computermodellen.

3. Aan de hand van de resultaten daarvan pogen wetenschappers voorspellingen te doen over wat er op de langere termijn met ons klimaat gaat gebeuren.

4. De meeste deskundigen zijn het erover eens dat het klimaat in het verre en nabije verleden aan grote veranderingen onderhevig is geweest en ook in de toekomst nog zal zijn.

5. Een van de vele oorzaken dat het klimaat op aarde aan wijziging onderhevig is, komt door een verhoogde concentratie van broeikasgassen. Daarover zijn de meeste onderzoekers het wel eens.

6. Zoals in het bovenstaande al is aangestipt, wordt door menselijke activiteiten een deel van die broeikasgassen geproduceerd; ook daarover zijn de onderzoekers het wel met elkaar eens.

7. De kardinale vraag is echter, vooral als je van mensen voor het behoud van het milieu offers vraagt, hoe groot is het menselijk aandeel in dat ingewikkelde samenstel van invloeden, die met elkaar de veranderingen in het aardse klimaat en het milieu bepalen?

Op die vraag is geen eenvoudig antwoord te geven. We hebben immers nog helemaal niet gesproken over de invloed van de zon, de wolken, de oceanen, de vulkanen, de bomen etc.

Het is duidelijk, dat dit betoog een vervolg nodig heeft. We zullen dat proberen te geven in de volgende Toorts(en).

Theo Litjens

Vacature Redactie Toorts

Wij zouden graag in contact komen met IVN'ers die willen meewerken aan de totstandkoming van de Toorts. Dit houdt in:

- **het schrijven van artikelen;**
- **het nalezen en eventueel corrigeren van ingezonden kopij;**
- **het verzorgen van bijpassend beeldmateriaal;**
- **het bijwonen van de redactie-besprekingen (drie keer per jaar, één avond).**

Wie hebben wij nodig?

- Iemand met enige ervaring met de bovenvermelde werkzaamheden;
- liefst in het bezit zijnde van een personal computer, bij voorkeur met het programma WordPerfect;
- bereid tot samen-

werken, beschikkende over inzet, enthousiasme en enig gevoel voor humor. Als u vindt dat u aan deze eisen voldoet, schrijf dan een briefje vóór 2 november a.s. aan de redactie van de Toorts, Heemstedse Dreef 293, 2101 KJ Heemstede. Voor eventuele vragen kunt u contact opnemen met Theo Litjens, telefoon 023 5280173.

Kringloopspel

Wat is het doel van het spel?:

het duidelijk maken van voedselrelaties en kringlopen; voedselpiramides.

Voor wie is het?:

Voor kinderen van 8 jaar en ouder en natuurlijk mogen de volwassenen ook meedoen.

Hoeveel mensen kunnen het spel spelen?

Ca. 5 personen per spelbord.

Hoe werkt het?:

Als 'ganzenbord'.

Wat heb je er nog meer voor nodig?:

Spelborden, dobbelstenen en pionnen.

Vorbereiding:

- Zorg voor voldoende spelborden
1 per groep van ca. 5 kinderen,
lieft op A3-formaat;
- Dobbelstenen (1 per groep);
- Pionnen (1 per kind);
- Pen en papier (1 per groep);

Maak voor iedere groep een turflijstje met de namen van alle organismen op het bord en ruimte ernaast om turfjes te zetten.

Uitvoering:

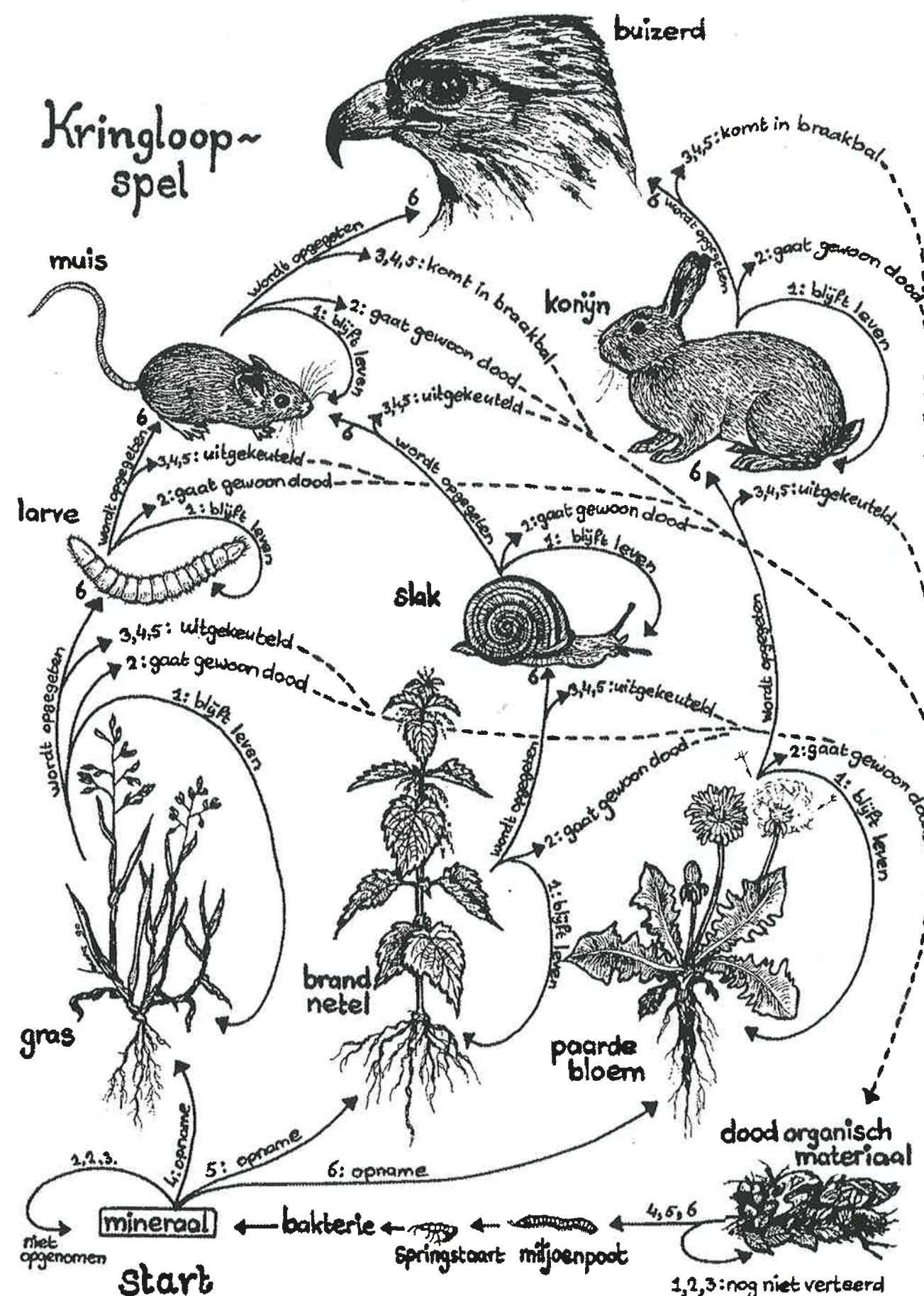
Leg de spelregels uit aan de hele groep. Iedereen begint bij start (mineraal). Vanuit 'mineraal' staat een aantal pijlen met de nummers 1 tot 6 erbij geschreven. Het kind volgt de pijl met het aantal ogen van de worp. Eén lid van de groep houdt van alle kinderen bij waar ze terecht komen. Dit hoeft niet van ieder kind afzonderlijk, maar kan van de groep als geheel. Het kind dat het eerst 'in de buizerd' terecht is gekomen heeft gewonnen.

Na afloop vergelijkt u de aantallen turfjes bij de verschillende organismen. Het blijkt dat organismen laag in de voedselketen (planten) veel meer turfjes hebben dan organismen aan de top (de buizerd): er ontstaat een voedselpiramide.

Bespreek met de kinderen wat er gebeurt in het spel en wat de betekenis is van de voedselpiramide.

U zult merken dat het meestal vrij lang duurt voordat iemand in de buizerd is aangeland. Dit lukt alleen wanneer je een lange serie zessen achter elkaar gooit. Om het spel wat te versnellen is het mogelijk om de 5 te verplaatsen van 'uitgekeuteld' en dergelijke naar 'wordt opgenomen'. De kans om bovenin te komen wordt zo een stuk groter. De voedselpiramide wordt daardoor iets smaller aan de basis, maar voor de begripsvorming hoeft dit geen probleem te zijn.

Tekening en spel naar een idee van Marja de Vries

Paddestoelen hebben door de eeuwen heen de mens gefascineerd. Niet alleen omdat ze er schitterend uitzien in een veelheid van vormen en kleuren, maar vooral door het onverklaarbare rond het ontstaan van paddestoelen. Hippocrates (460 - 377 v Chr.) beschreef reeds bepaalde geneeskracht van paddestoelen. Men wist van eetbaarheid en giftigheid, maar niet waarom. Een leerling van Aristoteles

namelijk paddestoelen, b.v. de honingzwam en het geweizwammetje waarvan de zwamdraden onder bepaalde omstandigheden licht geven.
- Neem een rond grashalmpje, iets langer dan de nagel van je linkerduim. Bevochtig de nagel en leg het grasje erop en de richting voor de beste pluk wordt gewezen.
De Zuidnederlandse plantkundige Clusius (1526-1609), hoogleraar

OVER DE GESCHIEDENIS, HET BIJGELOOF EN DE NAAMGEVING VAN PADDESTOELEN...

De grote stinkzwam

schreef dat paddestoelen uit overmatig vocht en verrot hout voortkwamen. Giftige paddestoelen groeiden in de buurt van slangennesten of roestige spijkers. De voortplanting werd niet begrepen en verklaringen over het ontstaan werden door de eeuwen heen klakkeloos overgenomen van voorgangers die er een mystieke oorsprong aan gaven. Zo werd geconstateerd dat paddestoelen de grond uitspotten na hevige regen- of onweersbuien, hetgeen tot de aanbeveling leidde om paddestoelen op donderdag te plukken. Er waren nog meer aanbevelingen voor een goede pluk:
- Neem geen vrouw mee, want die kletst zo veel dat de zwammen weer in de grond duiken.
- Je moet zo nu en dan kraaien om de zwamgeesten weg te jagen. Die zogenaamde zwamgeesten waren 's nachts te zien. Er zijn

in Leiden en oprichter van de Hortus Botanicus schreef: "dat zij slechts wassen uit kwaadaardige stoffen uit de aarde en uit het gif der padden en dat men fungi (zwammen) daar treft waar veel padden leven, waaraan zij schuilplaats bieden als deze uit de grond komen".

Het raadsel van het ontstaan van de paddestoel hield stand tot de uitvinding van de microscoop (1590). Pas na die tijd begon men te begrijpen hoe de voortplanting in z'n werk ging. Veel namen van vòòr die tijd worden nog steeds gebruikt. In de 16de eeuw zijn de afbeeldingen van paddestoelen vaak met padden en slangen. De pad vertegenwoordigt het griezelige en ook giftige en werd in verband met heksen gebracht. Veel namen verwijzen hier ook naar. De naam paddestoel komt

voort uit het idee dat de duivel in de gedaante van een pad graag op een zwam uitrustte, terwijl een heksenkring ontstond door blikseminslag of een heksenfeestje waarop de heksen in een kring dansten en op de plek van de voetstappen de paddestoelen groeiden. In Engeland heet een heksenkring een "fairy ring" (sprookjes kring). Zij hebben het dan ook over boosaardige kabouteren, de trollen en plaaggeesten van elfjes.

Een leuke engelse naam is "fairies purse" oftewel feeënbeurs, wij noemen dit een nestzwammetje, een kommetje van ongeveer 1cm doorsnee met kleine sporenbolletjes.

Onze zwarte trilzwam heeft de toepasselijke naam van heksenbraaksel en natuurlijk kennen we de heksenboleet met oranje-rode steel en buisjes en de satansboleet met een erg bolle rode steel en felrode buisjes. Beiden verkleuren bij beschadiging blauw/groen.

De grote stinkzwam heeft vele bijnamen die niets goeds voorspellen. Wat wil je ook met zo'n stank. In het beginstadium noemen we hem een duivelsei. Eenmaal uitgegroeid wordt hij wel duivelsstinkpot, duivelshoorn of duivelssnuiendoos genoemd.

De Latijnse naam is *Phallus impudicus* hetgeen letterlijk betekent "onbeschaamd mannelijk lid". Door deze gelijkenis werd geloofd in een potentieemiddel en de boeren strooiden deze zwammen dan ook over hun land uit. Dezelfde eigenschap werd toegeschreven aan de aardappelbovist (een op een aardappel lijkende stuifzwam)

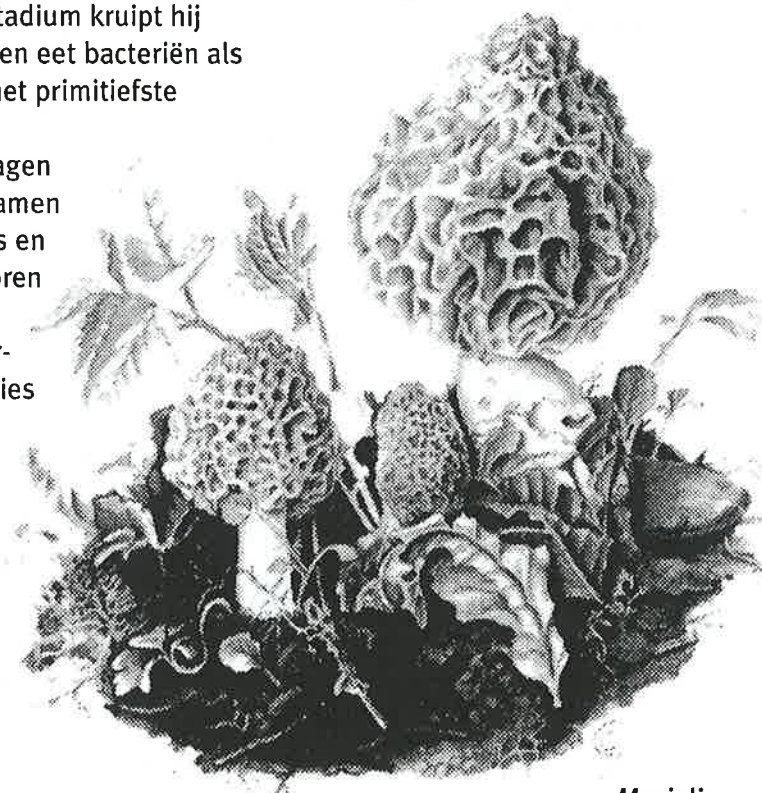
die de bijnaam potentiepieper had.

De vezelkoppen zijn een groep giftige paddestoelen. Vroeger gingen de kwakzalvers langs de deur en verkochten allerhande zaken. Het waren vaak zigeuners en dat zal wel de oorzaak zijn van de bijnaam "turkenzwam" voor de vezelkop. Deze lieden verhandelden deze, niet ongevaarlijke, paddestoelen als zweetmiddel. Onze morieljes (*Morchella*), die een zeer bizarre groeiwijze hebben, zijn volgens Duitse overlevering ontstaan uit het lichaam van een oud vrouwtje (*Morchel*), dat, in stukken gehakt, uitgestrooid werd.

Tot slot hebben we ook nog de heksenboter, een gele weke verplaatsbare massa. Deze wordt nu nog tot de zwammen gerekend omdat hij zich via sporen voortplant. Men weet bij de indeling er niet goed raad mee. Eigenlijk zit deze vorm tussen plant en dier in. In het eerste stadium kruipt hij over een stam en eet bacteriën als een amoebe (het primitiefste leven).

Na een paar dagen trekt hij zich samen onder een vlies en worden de sporen gevormd, die zich na het barsten van het vlies verspreiden.

Anneke
Hauët

Morielje

Paddestoelen en bomen

De vliegenzwam

In de middeleeuwen hield men paddestoelen voor uitwasemingen van vochtige aarde, die plotseling op de bosbodem of op hout verschenen, zonder dat men daar een logische verklaring voor kon geven. Tegenwoordig weten wij dat de paddestoelen die wij zien, in feite de vruchtlichamen van ondergrondse of in hout of andere materialen levende zwammen zijn. De zwamvlok of mycelium is een teer, kleurloos of witachtig vlechtwerk van draden die meestal voor het blote oog niet zichtbaar zijn. Zwammen bezitten geen bladgroen en kunnen niet, zoals groene planten, voor hun eigen opbouw van organische stoffen, met

behulp van zonlicht, zorgen. Ze leven dus of als parasiet of saprofiet (afvalopruimers) of als symbiont. Om nu met de laatste te beginnen, de paddestoelen die in symbiose leven met onze inheemse boomsoorten en de meeste Sparren, Dennen en Lariksen hebben een zeer nauwe levensbetrekking met vele soorten paddestoelen. Om enkele te noemen zo zijn alle Amanieten, Russula's, Boleten en Melkzwammen symbionten. De zwamvlok dringt binnen in het wortelstelsel van de boom en onttrekt minerale voedingsstoffen daaraan, die de paddestoel zelf niet uit de bodem kan opnemen. Dit noemt men endotrofe mycorrhiza. Er is ook een vorm dat de zwamvlok de haarwortels omgeven. Dit noemt men ectotrofe mycorrhiza (myco = zwam rhiza = wortel). De bomen lijden echter geen schade van het binnendringen van de zwam. Integendeel, doordat de oppervlakte met behulp van de zwamvlok vele malen wordt vergroot, kan de boom meer water met daarin opgeloste voedingszouten opnemen. De paddestoel krijgt daarvoor suikers en koolhydraten terug welke deze zelf niet kan maken. Alle bomen hebben een dergelijke vorm van samenleving met bepaalde zwammen. Het is vaak zo dat een boom een dergelijke vorm van samenleving onderhoudt met verschillende soorten zwammen tegelijk. De leeftijd van de bomen speelt ook een rol. Bij jonge bomen komen andere zwammen voor dan bij oude bomen. De vitaliteit van de bomen hangt in grote mate af van de aanwezig-

heid van de zwammen waar ze mee samen leven. Zonder deze in symbiose levende bomen zullen de bomen verkommeren met als gevolg dat er allerlei ziektes en parasieten de kans krijgen om deze bomen te infecteren. Wanneer nu een boom door een bepaalde oorzaak verzwakt is, dit kan zijn doordat de samenleving met de zwam is verstoord, door langdurige droogte, ouderdom of te dicht op elkaar staan van de bomen dan zal een parasitaire zwam z'n kans schoon zien zoals Honingzwam, Dennemoorder, Zwavelzwam, Reuzezwam, Tonderzwam of Vuurzwam. De sporen komen dan via beschadigingen van de boom binnen en het mycelium verspreidt zich in het kernhout. Er zijn ook zwammen die via de wortels binnendringen dit is o.a. het geval bij de Honingzwam. Deze Honingzwam heeft bovendien nog de mogelijkheid om rhizomorfen (vertaald als op wortels gelijkend) te maken. Dit zijn samen gebundelde "zwamdraden" welke grote afstanden kunnen overbruggen en op deze manier andere bomen kunnen infecteren. De zwamdraden zijn meestal al verscheidene jaren aanwezig voordat er vruchtlichamen komen. In een vroeg stadium van een infectie door een zwam heeft de boom, mits in een goede conditie, de mogelijkheid deze infectie in te sluiten met afweercellen. Op zich zijn de parasitaire zwammen niet schadelijk, want ze zorgen er immers voor dat het bos zich blijft verjongen. In de cultuur bossen zijn deze zwammen wel schadelijk. Hier staan meestal bomen van dezelfde leeftijd, van één soort en dik-

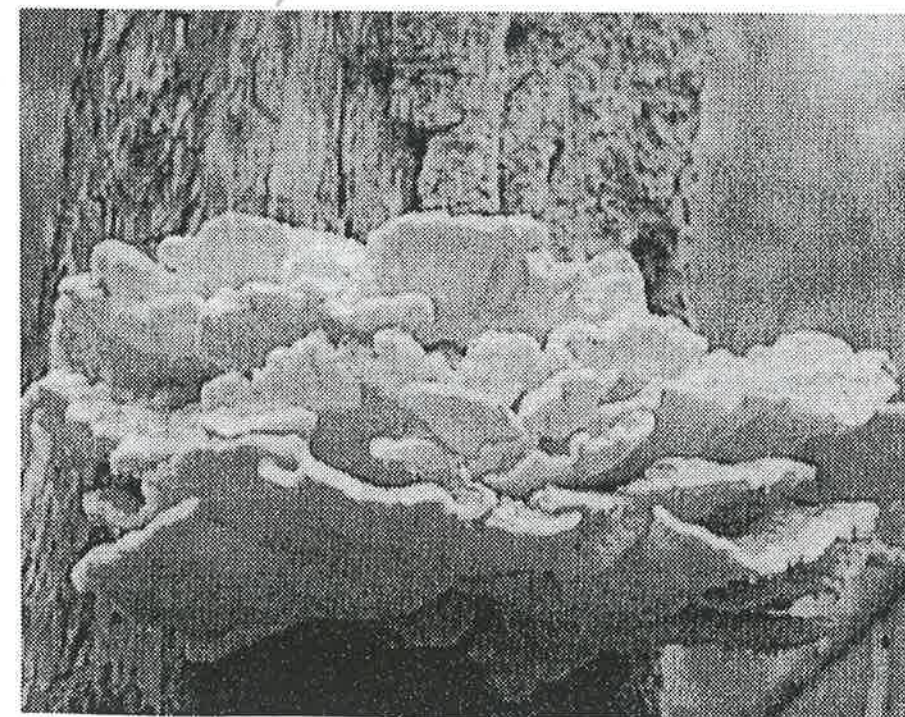
wijls veel te dicht op elkaar. Dit is dan voor deze parasitaire zwammen een gedekt tafeltje.

Terwijl de mens er van alles aan moet doen om de afvalberg van onze cultuur in toom te houden heeft de natuur daar nog nooit problemen mee gehad. Sedert miljoenen jaren zorgen de zwammen er voor dat alles wat dood is opgeruimd wordt. Dit zijn de zwammen die we saprofieten noemen. We kunnen dit vertalen als afvalopruimers. Zij doen dit in samenwerking met enkele bacteriën.

De meeste onder hen zijn echte specialisten die uitsluitend b.v. alleen de schors afbreken (schorsbreker), de oorlepelzwam breekt de denneappel af die half onder de grond terecht is gekomen. Het Elfenbankje en de Witte bultzwam maken dat de stronken van de loofhoutbomen afgebroken

worden. Zo volgen de verschillende zwammen elkaar op. De Witte bultzwam die saprotoof op Beuken leeft parasiteert op het mycelium van de Grijze gaatjeszwam als die al aanwezig is. Er zijn schimmels die alleen celstof of cellulose af kunnen breken hierdoor ontstaat bruinrot. Het hout wordt roestbruin, droog en valt in kubusvormige stukjes uiteen. De schimmels die cellulose en lignine gelijktijdig afbreken zorgen ervoor dat er witrot ontstaat en er blijft een vochtige vezelige structuur over. Hierdoor komen de voedingsstoffen welke zich opgeslagen hebben in deze dode bomen of takken en bladen en ander organisch materiaal, terug in de kringloop der natuur.

Leo van de Brugge

De zwavelzwam. Niet kieskeurig, tast allerlei soorten loofbomen aan. Slecht snoeiwerk en beschadigde wortels zetten de deur voor deze parasiet open.

Gidsenperikelen

(vervolg)

We komen er niet uit!

Uit de resultaten van de gidsen-enquête van vorig jaar, bedoel ik. De opzet was om gidsen die wel op de gidsenlijst voorkomen, maar nauwelijks enige gidsactiviteiten ontplooiën, weer aan de slag te krijgen.

Dit dachten we te kunnen bereiken door de gidsen, die daar belangstelling voor hadden, 3 tot 4 keer per jaar te laten gidsen (of ze weer aan het gidsen te leren wennen) in steeds hetzelfde gebied om zodoende goed vertrouwd te raken met ontstaan, historie en de natuur door het jaar heen van dat specifieke gebied. Daarbij zouden ze dan elk begeleid (gecoacht, heet dat tegenwoordig) worden door een gids die goed bekend is met dat bepaalde gebied en die door middel van voorwandelen, meegidsen, nabespreken en evalueren moet proberen de ander weer op het rechte gidsenpad te brengen.

Eigenlijk hadden we van die gidsen een spontane toeloop verwacht vóór of bij de excursies die we dit jaar in Groenendaal en Leyduin hebben georganiseerd, maar wie er ook kwamen, van de doelgroep niemand gezien. Kansen te over echter om hier iets aan te doen, want dit jaar zijn er nog enkele "normale" excursies in Groenendaal, Leyduin en de AWD en ook volgend jaar zullen die weer op het programma staan.

In plaats van iedere enquête-beantwoorder/ster afzonderlijk aan te schrijven, zou ik jullie willen vragen (en ook de niet-beantwoorders mogen meedoen!) om, zodra je dit artikel gelezen hebt, telefonisch of schriftelijk aan Leo van der Brugge te melden dat je:

1. belangstelling hebt voor genoemde begeleiding,
2. voor welk gebied in het bijzonder en
3. welke dag(en)/tijd(en) je het best schikken.

Zijn adres is Gen. Bothastraat 91,
2021 JS Haarlem
en zijn telefoonnummer 023 5261584

De werkgroep publiciteit, tenslotte, zullen we een brief op poten sturen, waarin de ons toegestuurde suggesties en nog enkele van ons zelf worden opgenomen om daarmee te bereiken dat onze excursies in bredere kring bekendheid krijgen.

Dit was het dan weer van de excursiecommissie.

NOGMAALS DE ENQUETE

In de Toorts van april j.l. werd al in het kort ingegaan op de enquêteresultaten. Thans zal de meer inhoudelijke kant ervan worden belicht.

Heel duidelijk is gebleken dat de Toorts ruime belangstelling bij de lezers geniet en door de meesten (ca. 90% van de inzenders) intensief wordt gelezen.

Toppers blijken te zijn:

Het Activiteitenprogramma, de rubrieken "Eetbare en Geneeskrachtige kruiden", "Wist u dat?", "Buurtgenoten" en de milieugerichte artikelen. Deze zullen dan ook in de Toorts worden voortgezet.

Er kwamen ruim 100 suggesties van de lezers uit de enquête naar voren. Het zal duidelijk zijn, dat bij zo'n overweldigende hoeveelheid een zinnige beperking noodzakelijk is.

Een aantal activiteiten sprong er duidelijk uit. In het: "Van de redactietafel" is daarover reeds het een en ander gezegd, zodat korthedshalve daarnaar verwezen wordt.

Ondanks het anonieme karakter van de enquête hebben zich toch enkele lezers onder opgave van naam en adres bereid verklaard om, ingeval de situatie daarom vraagt, een stukje voor de Toorts te schrijven. Van het merendeel van degenen die vraag 9 (*Stel dat de Toorts wordt opgeheven door gebrek aan inzendingen dan ben ik bereid zo nu en dan een stukje voor de Toorts te schrijven*) van de enquête ook positief hebben beantwoord, ontbreken helaas naam en adres. Wij zouden het zeer op prijs stellen indien u alsnog met ons contact zou willen opnemen.

Elke medewerking aan de totstandkoming van de Toorts in de toekomst is voor het voortbestaan ervan onmisbaar.

Stuur ons een briefje aan adres

Heemstedse Dreef 293,
2101 KJ, Heemstede,
of bel ons even: tel. 023-5280173.

Theo Litjens

- DE WILDE PEEN -

Door Henk Meijer

Misverstanden zijn zo geboren. Daar kennen we allemaal wel voorbeelden van. Het is in het plantenrijk al niet anders. Verwarringen door naamsverwisseling zijn aan de orde van de dag. Nederlandse benamingen zijn eigenlijk onbruikbaar daar dezelfde plant vaak verschillende, vaak ook streekgebonden namen heeft. Kijken we bijvoorbeeld naar het geslacht Roos (Latijn Rosa) dan zien we het volgende.

Het geslacht omvat de soorten zoals die gebruikt worden in de tuin, gekweekt worden als snijbloem en een groot aantal wilde soorten zoals de Hondstroos (Rosa canina) en de Rimpelroos (Rosa rugosa). Nederlandse namen als de Gelderse roos en de Kerstroos doen vermoeden dat het geslacht Rosa hier weer aan de orde is. Dat is niet zo. Gelderse roos is geen familie van de roos maar behoort tot de Kamperfoeliefamilie (Caprifoliaceae) en luistert naar de naam Viburnum opulus. De Kerstroos (Helleborus niger) is op zijn beurt lid van de Ranonkel-familie (Ranunculaceae).

Latijnse namen zijn over de hele wereld gelijk. Bellis perennis is zowel in Nederland als in bijvoorbeeld Spanje hetzelfde plantje: het Madeliefje. Toch zou het jammer zijn al die volksnamen maar te vergeten. Ze zeggen vaak iets over het uiterlijk (Penningkruid, Duivelswandelsok), het gebruik voor de mens (Kaardebol, Smeewortel) of de bijgelovige betekenis die men in oude tijden hechtte aan bepaalde planten (Engelwortel, Duivelsnaaigaren).

Niet elke Nederlandse naam geeft een duidelijke verwijzing naar één van bovengenoemde zaken.

Persoonlijk weet ik niet goed wat ik aan moet met namen als Beuk, Liguster of Biggekruid. Een plant als de Peen is tenminste duidelijk. Het is, zoals zijn naam al doet vermoeden, de wilde stamplant van de tegenwoordig gekweekte worteltjes.

De Peen (Daucus carota) hoort thuis in de familie van de Schermbloemigen (Umbelliferae).

Een enorm grote familie waartoe bijvoorbeeld ook de Bereklaauw en het Fluitekruid behoren.

De meeste Schermbloemigen bloeien wit en dat maakt het onderscheiden van de soorten niet altijd even gemakkelijk.

Ook de Peen bloeit wit. De omwindselbladjes bevinden zich dadelijk onder het bloeischerm en zijn drie- of vierdelig met heel dunne, sierlijke slippen.

Het bloei-scherm is bij het begin van de bloei vlak.

Naarmate de bloeitijd verstrijkt en de zaadvorming plaats heeft, trekt het scherm zich samen en lijkt dan wel iets op een vogelnestje.

Het bloempje in het midden van het scherm is vaak donker, iets rood-achtig. Een

brouwsel van deze donkere

bloempjes werd in de 16e eeuw gezien als een probaat middel tegen epilepsie. De wortel is witachtig en heeft die typische peengeur. De hieruit gewonnen olie heeft een wormverdrijvende werking.

In de geneeskunde wordt de Peen gezien als een middel bij of ter voorkoming van rachitis en bij chronische maag- en darmstoornissen. Het is een algemeen voorkomende plant op uiteenlopende grondsoorten hoewel zij zeer zware gronden liever mijdt. De bloeitijd valt in de zomer en de herfst.

Overzicht van enkele paddestoelenboeken

Heeft u dat ook wel eens, dat u denkt "Ik wil wel wat meer van paddestoelen afweten, maar welk boek kan ik daarvoor het beste aanschaffen?". Om u daar in een beetje op weg te helpen geef ik hier een beknopt overzicht van enkele paddestoelenboeken. Zowel oude, recente, populaire als semi-wetenschappelijke werken zijn opgenomen in deze bespreking.

Geen van de werken zijn echte determinatiewerken. Wie wil determineren met een tabel zal zich meer wetenschappelijke literatuur moeten aanschaffen, veelal in een vreemde taal.

Aangezien de meeste

Toortslezers waarschijnlijk niet meteen full-time-(amateur)-mycoloog willen worden, leek het mij verstandig dergelijke werken niet te behandelen. Maar met genoemde boeken kunt u al goed uit de voeten. In de meeste van die werken staan ook de standaardwerken genoemd, zodat u altijd verder kunt komen. Overigens is dit overzicht slechts een overzicht van enkele paddestoelenboeken. Hopelijk maakt het u toch een beetje wegwijs.

Snelzoeknatuurgids Paddestoelen

auteur	E. Lawrence & S. Harniess, Ned. vert: H. Noordam-van der Klift
uitgever	Elmar, Rijswijk
jaar en druk	1994, eerste druk
ISBN	90389 02034
afbeeldingen	tekeningen
formaat	10 x 17cm
verkrijgbaarheid	boekhandel

Beschrijving

Dit is een bijzonder handzaam gidsje waarin je met enige oefening de paddestoelen snel kunt opzoeken. Voordeel daarbij is dat er veel soorten in staan die je tijdens een wandeling kunt aantreffen. De paddestoelen staan gerangschikt op groeiplaats: loofbos, naaldbos, gemengd bos, grasland en parken of op hout. Achtereenvolgens worden per paddestoel de belangrijkste determinatiekenmerken genoemd, andere kenmerken, de groeiplaats en verspreiding en tenslotte erop gelijkende soorten. Systematisch over de pagina verdeeld vindt men verder informatie over de groep waartoe de paddestoel behoort, de afmetingen, giftigheid en de periode waarin de soort gevonden kan worden. Samenvattend beeld: aardig boekje om mee te beginnen.

Paddestoelengids in kleur

auteur	E. Garnweidner, Ned. vert: P. Heukels
uitgever	Tirion, Baarn
jaar en druk	1992, eerste druk
ISBN	90521 01264
afbeeldingen	foto's
formaat	10,5 x 18,5cm
verkrijgbaarheid	boekhandel

Beschrijving

Ook dit is een handzaam boekje met maar liefst 420 kleurenfoto's. De foto's zijn van goede kwaliteit. De paddestoelen staan gerangschikt naar hoofdgroep. Middels kleuren en symbolen komt dit duidelijk tot uitdrukking in het boekje. Per paddestoel worden hoed, poriën, vlees, standplaats en vergelijkbare soorten behandeld. Symbolen geven informatie over de giftigheid. Net als bij vele andere populaire werkjes is de informatie niet altijd even betrouwbaar. Daarnaast vind ik het zelf nogal nadelig dat je veel van de afgebeelde paddestoelen nooit zult zien omdat ze in Nederland niet voorkomen of zeer zeldzaam zijn. Enkele algemene soorten zoals bijvoorbeeld de Biefstukzwam ontbreken daarentegen weer. Samenvattend beeld: mooie plaatjes maar weinig bruikbaar.

Paddestoelen in Europa (serie "Kijken naar de natuur")

auteur	G. Dickson, Ned. vert: R. Bergfeld
uitgever	M&P, Weert
jaar en druk	1992, eerste druk
ISBN	90511 22373
afbeeldingen	tekeningen
formaat	12,5 x 18,5cm
verkrijgbaarheid	boekhandel

Beschrijving

Eenvoudig boekje dat echter een aardige inleiding biedt over de wetenschappelijke namen van paddestoelen. De paddestoelen staan gerangschikt naar hoofdgroep. Per paddestoel worden de kenmerken van hoed, vlees, plaatjes of poriën, steel, giftigheid, groeiplaats en verspreiding behandeld. Als toetje volgt steeds de Nederlandse naam en de verklaring van de wetenschappelijke soortnaam. Met name dat laatste geeft soms een verhelderend inzicht in die tover-spreukachtige wetenschappelijke namen. Bij de Porseleinzwam (*Oudemansiella mucida*) staat bijvoorbeeld: *mucida* betekent 'bedekt met slijm'. Strijkt u zelf maar eens met de vingers over de hoed van deze zwam en u zult beamen dat de wetenschappelijke naam goed gekozen is. Nadeel van dit boekje is de lay-out van de soortteksten. Zowel de kenmerkende onderdelen (hoed, plaatje etc) als de Nederlandse naam springen er niet uit. Samenvattend beeld: leuk boekje, vooral voor de verklaring van wetenschappelijke soortnamen. Lastig dat je de Nederlandse naam moet zoeken in de tekst.

100 paddestoelen (nr. 3 in de fleuriadeserie)

auteur	J. Daams
uitgever	Amsterdam Boek, Amsterdam
jaar en druk	1975, eerste druk
ISBN	geen
afbeeldingen	tekeningen
formaat	12 x 21cm
verkrijgbaarheid	antiquariaat, boekenmarkt

Beschrijving

Dit boekje is geenszins bestemd om thuis te raken in de vele soorten paddestoelen. Als het u te doen is om soortenkennis moet u dit boekje dan ook zeker niet aanschaffen. Als u echter geïnteresseerd bent in volksverhalen, anekdotes en leuke wetenswaardigheden (en en passant nog wat mee wil pikken over de vele soorten paddestoelen) is dit boekje een echte aanrader. Verhalen over scheerriemen, heksenboter, plantaardige wespen, musicerende zwammen, tsjaern-pad, reuzenpadden, Azteken en de erotische waarde van truffels; het staat er allemaal in. Samenvattend beeld: een uiterst aanbevelenswaardig boekje voor eenieder die geïnteresseerd is in de verhalen over paddestoelen.

paddestoelen

auteur	E. Garnweidner, Ned. vert: P. Heukels
uitgever	Tirion, Baarn
jaar en druk	1993, eerste druk
ISBN	90521 01612
afbeeldingen	foto's
formaat	14 x 21,5cm
verkrijgbaarheid	boekhandel

Beschrijving

Fraai paddestoelenboek met overzichtelijke indeling en kernachtige soortbeschrijvingen. De foto's zijn van goede kwaliteit. De soorten staan gerangschikt naar familie. Dit wordt zowel met tekst, kleuren als symbolen ondersteund. Bij elke paddestoel staat de familie genoemd waartoe hij behoort. Achtereenvolgens worden verder hoed, plaatjes/poriën, steel, vlees, voorkomen, bijzonderheden en vergelijkbare soorten behandeld. Symbolen geven informatie over de giftigheid van de soort. Net als in veel (uit het Duits) vertaalde boeken staan ook hier veel soorten in die je zelden zult aantreffen en ontbreken algemene soorten (onder andere weer de Biefstukzwam en de Porseleinzwam). Waarschijnlijk komt dit doordat de auteur zich heeft gericht op soorten waar verwarring kan optreden. Eetbare soorten en dodelijk giftige dubbelgangers staan dan ook vaak broederlijk op één pagina. Het boekje is echter te summier om het onderscheid tussen beide goed te doen uitkomen. Wat dat betreft raad ik u dan ook aan meer te vertrouwen op uw groenteman dan op een paddestoelenboek als dit. Het sterkste punt van dit boekje vind ik zelf de tamelijk uitgebreide inleiding over paddestoelen. Tal van algemene zaken betreffende paddestoelen worden in dit boekje op begrijpelijke wijze uiteengezet. Voor zowel algemene tekst als foto's is het een boekje om veel te gebruiken. Samenvattend beeld: goed boekje voor wie een algemene inleiding over paddestoelen wenst. Niet zo bruikbaar voor het op naam brengen van paddestoelen.

Wijzigingen Ledenbestand

Nieuwe leden

Mw. G.H. de Bruin-Semplonius
Julianaplein 6
2101 ZC Heemstede
tel: 023-5290423

Dhr. B.H.E. Marvin
Ged. Herensingel 24
2032 NS Haarlem
tel: 023-5400451

Dhr. Poelman
Soestdijkstraat 74
2012 KT Haarlem
tel: 023-5324213

Nieuwe donateurs

Mw. M.M. van Dijk
v.d. Vinnestraat 25 zw
2023 AG Haarlem

Mw. A. v.d. Goes-de Jong
Bosboom Toussaintlaan 43
1985 CC Driehuis
tel: 0255-536276

Fam. Koster-Klompemaker
Jan v. Zutphenstraat 3
2037 VA Haarlem
tel: 023-5367456

Dhr. J.C. van der Ling
Zandenburg 19
2135 BB Hoofddorp
tel: 023-5612246

Dhr. J.J. Meurer
Pr. Irenelaan 43
2181 VX Hillegom

Dhr. R.A. Numan
Populierenlaan 48
1943 GH Beverwijk
tel: 0251 222289

Opgezegd

Mw. G. Rijkers (D)
Dhr. C. Versterre (L)

Adreswijziging

Dhr. H. Belt (L)
Nieuw: Postbus 10322
1001 EH Amsterdam

R.M. Niekerk (L)
Nieuw: Venkelstraat 27
2034 MT Haarlem

VERMIST

Sinds begin dit jaar zijn er twee **BINOCULAIRES VERDWENEN**

Deze stonden in het materialenhok van het IVN
in het NME Centrum Ter Kleef.

Wil degene die deze momenteel in zijn/haar
bezit heeft deze terugzetten. De natuurgidsen-
cursus, die binnenkort begint,
heeft ze dringend nodig!

Verder verzoek ik het gebruik alsnog bij mij te
melden. Het moge iedereen duidelijk zijn dat
het gebruik van materiaal van het IVN gemeld
moet worden.

A. Botschuyver
materiaalcoördinator

Activiteitenprogramma Herfst 1998

Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afdeling Haarlem en omstreken
Secretariaat: Mw. J. de Vries, Tel. 023 5331557

Excursie "Insecten", Landgoed Leyduin

Zondag 23 augustus

Vertrek: 13.30 uur. Parkeerplaats Leyduin, Manpadslaan, Vogelenzang.
Duur: 1,5 uur. Informatie: Yneke Bettink, 023 5254995.

Dialezing "Natte Duinvalleien", Bezoekerscentrum Het Koevlak, Kennemerduinen

Maandag 24 augustus

I.s.m. Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Voor de pauze wordt het specifieke karakter van natte duinvalleien belicht door Eric van Bakel van het IVN. Na de pauze gaat Marieke Kuipers van PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland nader in op de mogelijkheden voor herstel. Aanvang: 20.00 uur. Het bezoekerscentrum is geopend vanaf 19.30 uur; te bereiken via de ingang Het Koevlak, Zeeweg, Overveen. Deelname uitsluitend na aanmelden bij NPZK: 023 5411119. Een toegangsbewijs voor de duinen is niet nodig. Zie ook excursie "Natte Duinvalleien" op zondag 30 augustus.

Excursie "Natte Duinvalleien", Kennemerduinen

Zondag 30 augustus

I.s.m. Nationaal Park Zuid-Kennemerland. De excursie voert langs geplande en reeds gerealiseerde herstelprojecten. Bezoekt worden: Het Groot Vogelmeer, Groot Olmen en het rustgebied De Houtglop. Vertrek: 11.00 uur, infopaneel parkeerplaats Parnassia, Parnassieweg, Bloemendaal a. Zee. Duur: ± 2,5 uur. Toegangkaart verplicht. Deelname uitsluitend na aanmelden bij NPZK: 023 5411119. Zie ook dialezing "Natte Duinvalleien" op maandag 24 augustus.

Excursie "Waterbeestjes" Hekslootpolder

Zondag 6 september

Vertrek: 13.00 uur, bij info-paneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.
Duur: 1,5 uur. Informatie: Dik Vonk, 023 5254140.

Natuurwandeling Wandelbos Groenendaal

Dinsdag 8 september

I.s.m. Gemeente Heemstede. Vertrek: 19.00 uur, infopaneel op de parkeerplaats bij het restaurant. Duur: 1,5 uur. Informatie: Roelof Boddaert, 023 5717773.

Paddestoelen in Leyduin

Zondag 13 september

I.s.m. het Noordhollands Landschap en het KNNV. Deze dag zijn er meerdere excursies waarbij de grote variatie aan paddestoelen op het landgoed onder de aandacht wordt gebracht. Er zijn ook speciale paddestoelenexcursies voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee. Vertrek: 11.00 en 14.00 uur, parkeerplaats Leyduin, Manpadslaan, Vogelenzang. Duur: ± 2 uur, kindereexcursies 1,5 uur. Informatie: Leo van der Brugge 023 5261584.

Excursie "Eikenbomen in de Hout"

Zondag 20 september

Vertrek: 11.00 uur, Restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan, Haarlem. Duur: 1,5 uur.
Informatie: Dik Vonk, 023 5254140.

Dialezing "Paddestoelen"

Donderdag 24 september

I.s.m. het KNNV. Presentatie: Jan-Willem van Velzen.
Aanvang: 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur. Locatie: NMC ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem.
Informatie: Jan-Willem van Velzen, 023 5291207.

Rondleidingen Thijsses Hof

Georganiseerd door medewerkers van de Hof en gidsen van het IVN.
Iedere eerste zondag van de maanden april t/m oktober.
Aanvang: 14.00 uur.
Ingang: Mollaan (achter het Pannenkoekenhuisje), Bloemendaal.

NIEUW, NIEUWER, NIEUWST... : de NATUURBOEKEN-CATALOGUS VAN MILIEUBOEK

Eindelijk alle mooie, interessante, leerzame, altijd-naar-op-zoek-geweest-boeken op een rijtje! Boekhandel MilieuBoek heeft zojuist een heel nieuwe themacatalogus uitgegeven over het onderwerp natuur. Meer dan 800 boeken, de meeste met een korte beschrijving, staan in de catalogus vermeld. De onderwerpen die hierbij aan bod komen liggen hoofdzakelijk op het gebied van de veldbiologie, ecologie, beleid en de bijbehorende achtergrondliteratuur. Een handig overzicht van reeds eerder verschenen titels en recent uitgegeven boeken.

De Natuurcatalogus is op te vragen bij MilieuBoek en wordt op verzoek gratis toegezonden. De catalogus gaat twee keer per jaar verschijnen. Wil men verzekerd zijn van toezending, dan kan men zich à f 5,50 per jaar abonneren. MilieuBoek, Plantage Middenlaan 2h, 1018 DD, Amsterdam, tel. 020-6244989, fax: 020-6235203.

Overigens zijn alle titels te vinden op de Internet side : <http://www.milieubook.nl>

Activiteit in het teken van het thema "Water Natuurlijk",
landelijk IVN-thema van 1998 t/m 2000

Excursies Landgoed Huys te Manpad

Georganiseerd door
Stichting Huys te Manpad,
m.m.v. IVN gidsen.
Gedurende de periode
15 april - 15 oktober:
Iedere zaterdag,
aanvang: 10.00 uur.
Iedere dinsdag,
aanvang: 14.00 uur.
Vertrek bij het toegangshek,
Herenweg, Heemstede.

Vogeltrekobservatie, Uitzichttoren Kopje van Bloemendaal

Zondag 27 september

I.s.m. het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Vanaf de toren heeft men een weids uitzicht over de vogeltrekroute langs de kust. De toren kan worden bezocht tussen 7.00 en 11.00 uur. Een gids geeft uitleg over de vogeltrek en men kan gebruik maken van telescopen. Deze activiteit is ook zeer geschikt voor kinderen! De uitzichttoren bevindt zich naast Pepers Pannenkoekenrestaurant, Hoge Duin en Daalseweg, Bloemendaal.
Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Paddestoelendag, Landgoed Elswout

Zondag 4 oktober

Jaarlijks evenement over de wereld van schimmels en paddestoelen.
Te bezoeken van 10.30 tot 16.00 uur.

- Dialezingen van 30 minuten; aanvang ieder heel uur van 11.00 tot 15.00 uur.
 - Paddestoelenexcursies van 1,5 uur, direct na afloop van de dialezingen.
 - Speciale excursies voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee.
- Aanvang: 12.30 en 14.30 uur. Duur 1,5 uur.
- Tentoonstelling en videopresentatie over paddestoelen.
 - De Groene Winkel van het IVN is de hele dag aanwezig.

Voor deelname aan de excursies kunnen gratis kaartjes worden gereserveerd aan de informatiestand. Entree Elswout via het poortgebouw aan de Elswoutlaan, Overveen.
Toegangskaart verplicht. Informatie: Ans Boogers, 023 5312902.

Coördinatie Erna Schröder

Excursie Vogeltrek, Kennemerduinen

Zondag 11 oktober

I.s.m. Nationaal Park- en Vogelwerkgroep Zuid Kennemerland. Vertrek: 08.00 uur vanaf restaurant "Parnassia" bij Bloemendaal aan Zee. Duur: 2 uur. Toegangskaart verplicht. Kijker meenemen. Deelname uitsluitend na aanmelding bij NPKZ 023 5411117.

Weidevogelexcursie, Hekslootpolder

Zondag 18 oktober

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.
Vertrek: 8.00 uur, info-paneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.
Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen. Denk om warme kleding.
Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Paddestoelenexcursie, Wandelbos Groenendaal

Zondag 25 oktober

I.s.m. Gemeente Heemstede. Vertrek: 11.00 uur, infopaneel parkeerplaats bij restaurant Groenendaal. Duur: 2 uur. Informatie: Anneke Hauët, 023 5285968

Herfstwandeling, Amsterdamse Waterleidingduinen

Zondag 8 november

Vertrek: 11.00 uur; Ingang Panneland, Vogelenzangseduinweg, Vogelenzang.
Duur: 2 uur. Toegangskaart verplicht. Informatie: Leo v/d Brugge, 023 5261584.

Paddestoelen excursie, Haarlemmerhout

Zondag 15 november

Vertrek: 11.00 uur, restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan, Haarlem.
Duur: 2 uur. Informatie: Leo van der Brugge, 023 5261584.

Dialezing "Zeedieren"

Woensdag 18 november

Presentatie: Leo van der Brugge. Aanvang: 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.
Locatie: NMC ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem. Informatie: Jan-Willem van Velzen, 023 5291207. Een herhaling van de lezing van 12 februari jl. om allen die toen de prachtige onderwater beelden hebben gemist alsnog een kans te geven hiervan te komen genieten.

Strandexcursie, Bloemendaal aan Zee

Zondag 22 november

I.s.m. het KNNV en Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Vertrek: 12.30 uur, Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee. Duur: 2 uur. Deelname uitsluitend na aanmelding bij NPKZ 023 5411117.

"Schemer in de Kennemerduinen"

Vrijdag 18 december

I.s.m. het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Vertrek: 15.30 uur, ingang Bergweg, Bloemendaal. Duur: 2 uur. Toegangskaart verplicht. Deelname uitsluitend na aanmelding bij NPKZ 023 5411117.

~Water~

~Water~